

Venerându-l pe Zalmoxis: magie albă și magie neagră de la daci în Evul Mediu

Religia și ritualurile religioase au jucat un rol important în comunitatea dacilor, susțin istoricii. O serie de mărturii despre viața acestora oferă amănunte neobișnuite despre modul în care oamenii și în special preoții daci se raportau la divinitate. Geții „se știu face nemuritori“, scria istoricul Herodot în urmă cu două milenii și jumătate, prezentând viața comunităților care populau în acele timpuri teritoriile actuale ale României. Zalmoxis, cel mai cunoscut personaj din mitologia dacilor, era cel care le oferea inițierea în tainele nemuririi. Și Platon relata despre zeul dacilor că avea puterea să îi facă pe oameni nemuritori și să îi tămăduiască. „Acest trac spunea că doctorii greci au mare dreptate să facă observațiile de care pomenii. Dar, adăugă el, Zalmoxis, regele nostru, care e zeu, spune că precum nu se cade să încercăm a vindeca ochii fără să ne ocupăm de cap, ori capul fără trup, tot astfel nu se cade să încercăm a vindeca trupul fără să vedem de suflet, și că tocmai din pricina asta sunt multe boli la care nu se pricep doctorii greci, fiindcă nu cunosc întregul de care ar trebui să îngrijească“, a scris Platon, în *Charmide*. Unii autori îl consideră pe Zalmoxis drept zeu, în timp ce alții i-au atribuit titulatura de mare preot, de profet, rege sau preot-vrăjitor. „Un mare număr de autori antici îl compară constant pe Zalmoxis cu personaje istorice sau fabuloase, caracterizate prin anumite fapte sau calități deosebite: coborârea în infern, inițierea, extazul, transa șamanică, metempsihoza (migrația sufletului)“, explica Mircea Eliade, în volumul *De la Zalmoxis la Ghenghis Han* (1970).

Istoricul Herodot prezenta ritualul sângeros prin care strămoșii noștri își venerau divinitatea. „Tot în al cincelea an aruncă sorții și întotdeauna pe acel dintre ei pe care cade sortul îl trimit în solie la Zalmoxis, încredințându-i de fiecare dată toate nevoile lor. Trimiterea solului se face astfel: câțiva dintre ei, așezându-se la rând, țin cu vârful în sus trei sulițe, iar alții apucându-l de mâini și de picioare pe cel trimis la Zalmoxis, îl leagă de câteva ori și apoi, făcându-i vânt, îl aruncă în sus peste vârful sulițelor. Dacă, în cădere, omul moare străpuns, rămân încredințați

ca zeul le este binevoitor; dacă nu moare, atunci îl învinuiesc pe sol, hulindu-l că este un om rău; după ce aruncă vina pe el, trimite pe un altul. Tot ce au de cerut îi spun solului cât mai e în viață“, relatează Herodot, în *Istorie*. Sacrificiul făcea posibilă comunicarea unui mesaj și ducea astfel la reactualizarea legăturilor directe între daci și zeul lor, susținea Mircea Eliade. Ritualuri asemănătoare îi erau adresate și zeului războiului, susțin unii autori din Antichitate. „Și într-atât au fost de lăudați goții, încât se spune că la ei s-a născut Marte, pe care înșelăciunea poezilor l-a făcut zeu al războiului. De aceea spune și Vergilius: *Neobositul părinte, care stăpânește câmpiile goților*. Pe acest Marte, goții totdeauna l-au înduplecat printr-un cult sălbatic (căci victimele lui au fost prizonierii uciși), socotind că șeful războaielor trebuie împăcat prin vărsare de sânge omenesc“, scria Iordanes, în *Getica*.

Un alt ritual ciudat al dacilor avea loc în timpul furtunilor. „Când tună și fulgeră, traciile despre care este vorba trag cu săgețile în sus, spre cer, și își amenință zeul, căci ei nu recunosc vreun altul afară de al lor“, informează Herodot. Potrivit lui Mircea Eliade, acest ritual se adresa, de fapt, puterilor demonice manifestate în nori, „Altfel zis, este vorba de un act cultural pozitiv: de imită indirect și se ajută zeul fulgerelor (Gebeleizis), tregând săgeți împotriva demonilor tenebrelor“, scrie Mircea Eliade.

Preoții erau cei care coordonau practicile ieșite din comun ale dacilor. Unul dintre ritualurile inițiatice, explicat de Mircea Eliade, avea menirea de a-i transforma pe războinicii daci în adevărate fiare. „Esențialul inițierii militare consta în transformarea rituală a tânărului războinic în fiară. Nu era vorba numai de bravură, de forță fizică sau de putere de a îndura, ci de o experiență magico-religioasă care modifica felul de a fi al tânărului războinic. Acesta trebuia să-și transmute umanitatea printr-un acces de furie agresivă și terifiantă, care îl asimila carnasierelor turbate. Sunt deci de reținut două fapte: pentru a deveni războinic reductibil, se asimila magic comportamentul fiarei, în special al lupului și se îmbrăca ritual pielea lupului fie pentru a împărtăși felul de a fi al unui carnasier, fie pentru a semnifica preschimbarea în lup.“ Atât timp cât războinicii daci îmbrăcau pielea animalelor, ei nu mai erau oameni, ci personificarea animalelor. Războinicul – lup nu mai avea nimic omenesc și nu se mai simțea legat de nicio lege sau obicei, mai scrie Mircea Eliade. „Într-adevăr, tinerii războinici nu se mulțumeau numai să își atribuie dreptul de a jefui și de a teroriza comunitățile în timpul adunărilor rituale, ci erau capabili să se comporte ca niște carnasieri, devorând, de exemplu, carne de om.“

Dacii se foloseau de anumite plante pentru a obține starea de euforie, susțin istoricii. Cei care duceau o viață retrasă și înfrântă, dedicată zeităților, erau

numiți „umblătorii prin fum“. Mircea Eliade oferă o explicație pentru acest termen. „Ca toți tracii, geții cunoșteau și ei extazul. Strabon raportează, urmându-l pe Poseidonius, că misienii, în virtutea religiilor lor, se abțin de la orice aliment din carne, mulțumindu-se cu miere, lapte și brânză și pentru același motiv sunt numiți *Cei care se tem de Zeu și Cei care umblă prin fum (kapnobatai)*. E vorba de anumite persoane religioase și nu de totalitatea poporului“, informa Mircea Eliade. În ce privește expresia „umblătorii prin fum“, ea se referă, susținea autorul, la un extaz provocat de fumul de cânepă, mijloc cunoscut de sciți și de tracii. „În acest caz, *kapnobataii* ar fi dansatorii și vrăjitorii (șamani) misieni și geți care întrebuintau fumul de cânepă pentru a provoca transele extatice“, conchidea Mircea Eliade. Autorii antici susțineau că tracii, în timpul ospetelor, aruncau în foc semințe de cânepă și de mac, al căror miros provoacă o veselie asemănătoare cu beția, potrivit istoricului Ion Horațiu Crișan.

Preoții au jucat un rol important în societatea geto-dacică. „Ei pot fi comparați cu druzii celților, despre care Cezar ne spune că au o mare însemnătate și se bucură de mare cinste. Ei oficiau cultul, se îngrijeau de sacrificiile publice și private, explicau practicile religioase. La ei veneau un mare număr de tineri să învețe. Ei hotărâsc în aproape toate dezbaterile publice și private. Preoții daci aveau cunoștințe științifice ori îndeletniciri medicale care își găsesc analogii la druzii celți. Tot preoții sunt cei care, întemeiați pe semnele cerești, fac prorociri. Aveau puteri aproape regale“, arăta istoricului Ion Horațiu Crișan, în volumul *Spiritualitatea geto-dacilor* (1984).

Dacă dacii pot părea barbari prin prisma actelor lor de șamanism și ocultism, ei pot trece drept copiii cumiți ai Antichității dunărene dacă e să-i comparăm cu sciții, o populație cu care s-au confruntat neîntrerupt, dar au și coabitat în același timp, împrumutându-și unii altora obiceiurile sângeroase și practicile mistice. Istoria dacilor este marcată de confruntări sângeroase cu numeroase triburi, dar și cu marile armate ale imperiilor din Antichitate, venind înapoi dinspre zona Mediteranei ori ale popoarelor care năvăleau înapoi dinspre Răsărit, atrase de bogățiile acestui pământ. Sciții au fost unul dintre popoarele de temut ajunse în ținuturile dacilor. Obişnuiau să bea sângele dușmanilor uciși și să se hrănească din carnea acestora, potrivit relatărilor istoricilor antici, iar atrocitățile săvârșite de sciți depășeau orice închipuire.

Războaie sângeroase au marcat istoria popoarelor care au stăpânit în Antichitate peste teritoriile actuale ale României. Ținuturile strămoșilor daci au fost râvnite de celți, perși, macedoneni, romani și numeroase triburi nomade, însă niciunul dintre

popoarele străine care au participat la invazia în Dacia nu a fost descris într-un mod mai sumbru precum cel al sciților. Triburile sciților au ocupat teritoriile în Dacia până în sec. al II-lea î.H., susțin unii istorici. Sciții au venit dinspre Răsărit, atrași de bogăția ținuturilor, și au pătruns în Dobrogea, Moldova și Transilvania. Timp de trei secole, s-au dat lupte între sciți și daci. Herodot afirma că sciții erau urmașii eroului legendar Heracles, de la care au moștenit vitejia. „Este cu neputință să le scape cineva când vine cu oaste împotriva lor, și nimănui nu-i stă în putere să dea de ei, dacă ei înșiși nu vor să se arate. Căci sciții n-au nici cetăți, nici ziduri întărite, ci toți își poartă casa cu ei și sunt arcași călări, trăind nu din arat, ci din creșterea vitelor și locuiesc în căruțe. Cum să nu fie ei de nebiruit și cu neputință să te apropii de ei?“, scria Herodot, citat în volumul *Izvoare privind Istoria României*. Vitejia sciților și îndemânarea lor în mânărea arcului era întrecută doar de setea lor de sânge. Despre sciți, istoricul antic afirma că îi orbeau pe sclavi și pe prizonierii luați în război, pentru a-i folosi la mulsul și la baterea laptelui pe care îl beau. Unii dintre prizonieri erau jertfiți zeilor, iar ritualurile erau înfiorătoare. „După ce-l stropesc cu vin pe cap, îi taie celui jertfit gâtul deasupra unui vas, pe care apoi îl duc pe grămada de lemne, iar sângele îl varsă pe sabie. Umărul drept al tuturor celor jertfiți este tăiat cu mână cu tot, fiind apoi aruncat în aer. Mâna rămâne acolo unde a căzut, iar trupul zace în altă parte“, afirma Herodot, adăugând că a luat parte la astfel de jertfe.

Războinicii sciți obișnuiau să bea sângele dușmanilor uciși, după ce le tăiau acestora capul și i le ofereau regelui, pentru a primi o parte din pradă. Pielea de pe țeastă era păstrată ca trofeu. „Scitul jupoaie capul astfel: taie pielea de jur împrejur, pe după urechi, o apucă și o smulge de pe țeastă. Apoi o răzuie de carne cu ajutorul unei coaste de bou. O frământă în mâini și, după ce a reușit să o înmoaie, face din ea un fel de ștergar. Scitul pune acest ștergar la frâul calului pe care îl încalecă și se făleşte cu el. Cine are cele mai multe asemenea ștergare este socotit cel mai viteaz. Numeroși sciți fac din atare piei chiar mantale, pentru îmbrăcat, veșminte pe care le cos în felul blănurilor ciobănești. De pe leșul vrăjmașilor, mulți jupoaie pielea mâinii drepte, cu unghii cu tot, și fac din ea un înveliș pentru tobă. Mulți jupoaie întreg trupul dușmanului și, întinzându-i pielea pe bucăți de lemn, o poartă pe caii lor“, relatează Herodot.

Capetele celor mai aprigi dușmani uciși de sciți erau, de asemenea, transformate în trofee sau în pocale din care războinicii beau sânge și vin. „După ce taie fiecare cu fierăstrăul țeasta mai de jos de sprâncene, o curăță. Săracii o învelesc numai cu o piele de bou neargăsită, folosindu-se de ea în felul acesta. Bogații, pe lângă acest înveliș de piele neargăsită, mai poleiesc țeasta cu aur pe dinăuntru și o folosesc ca

pe un pocal, pentru a bea din ea“, afirma Herodot. Și țestele rudelor ucise în fața regelui erau transformate în pocale, iar sciții se mândreau cu astfel de trofee în fața prietenilor lor.

Sciții aveau foarte mulți vrăjitori. Unii erau uciși dacă nu își dovedeau îndemânarea. Ritualul uciderii lor a fost prezentat de Herodot. „După ce umplu un car cu vreascuri, înjugă la el boii. Vrăjitorii, având piedici, mâinile legate la spate, iau în gură un căluș, sunt așezați pe vreascuri. Dau apoi foc vreascurilor și în felul acesta sperie boii, pe care-i pun astfel pe fugă. Adeseori, boii ard împreună cu vrăjitorii.“ Și fiii celor condamnați la moarte erau uciși, în schimb, fetele le erau cruțate.

Istoricul elen Strabon afirma, de asemenea, că sciții din teritoriile Mării Negre erau vestiți pentru cruzimea lor. „Ei jertfeau pe străini și-i mâncau, iar țestele lor le foloseau la băut“, scria Strabon, în *Geografia*. „Sciții își înmoaie săgețile în venin de viperă și în sânge de om; acest amestec blestemat n-are leac și la cea mai ușoară atingere produce moartea instantanee“, afirma Pliniu cel Bătrân. „Sciții își îngroapă de vii bătrânii și îi înjunghie pe ruguri pe aceia pe care răposaii i-au îndrăgit mai mult“, afirma Porphyrios, un alt autor din Antichitate, citat în volumul *Izvoare privind Istoria României*.

Despre modul de viață al sciților a relatat și istoricul Clearh din Soloi, în sec. al IV-lea î.H. „Au ajuns cei mai nenorociți dintre muritori, din pricina lipsei lor de măsură. Căci ei s-au desfrânat ca nimeni altul, având din belșug tot felul de bogății și putându-și procura orice. Traiul îmbelșugat și faptul că dintre toți oamenii ei s-au dedicat mai întâi desfrânării i-au adus la atâta nelegiure, încât tăiau nasul tuturor oamenilor pe care îi întâlneau“, scria Clearh din Soloi. Autorul adăuga că femeile sciților au tatuat trupurile femeilor trace, pentru a le batjocori. „Sciții au poruncit tuturor cu atâta trufie, încât serviciul de sclav atât de jalnic pentru toți, s-a transmis urmașilor cu un cuvânt scitic, așa cum era el“, afirma Clearh din Soloi.

Autorii antici au relatat despre expediția împăratului persan Darius pe teritoriile stăpânite de sciți, cu scopul de a-i pedepsi și faptul că aceștia au respins atacurile armatei persane, care număra 80.000 de oameni. Herodot menționează, în scrierile despre războiul perșilor, și faptul că dacii i s-au opus lui Darius, în timp alte triburi tracice s-au predat fără luptă. „Înainte de a ajunge la Istru, Darius îi supune mai întâi pe geții care se cred nemuritori. Geții, care luaseră hotărârea nesăbuită de a i se împotrivi, au fost robiți pe dată, măcar că ei sunt cei mai viteji și cei mai drepți dintre traci.“

Înrudiți cu sciții, potrivit istoricilor, sarmații au reprezentat un amestec de triburi războinice, care s-au stabilit la răsărit de teritoriile actuale ale României și la

nord de Marea Neagră. Unii istorici i-au identificat ca fiind același popor al sciților, alții i-au diferențiat. „Felul de viață al sciților se deosebea de cel al sarmaților. Căci pe când unii sunt atât de cruzi încât mănâncă oameni, ceilalți se abțin și de la animale“, afirma Strabon. Sarmații au ajuns pe teritoriul Daciei, urmele acestor comunități fiind descoperite mai ales în zona Moldovei. Autorii antici remarcă îndemânarea lor în luptă și faptul că, la fel ca alte triburi scitice, și la sarmați femeile luptau. „În Europa se află un neam scitic care locuiește în jurul lacului Meotic și se deosebește de celelalte neamuri. Sunt așa numiții sarmați. Femeile lor călăresc și, călare, trag cu arcul și aruncă sulița. Se luptă cu dușmanii cât timp sunt fecioare. Nu se mărită niciuna până nu a omorât fiecare trei dușmani și nu are legături cu bărbatul înainte de a face sacrificiile rânduite de lege. Dacă își ia bărbat, femeia încetează a călări, câtă vreme o nevoie nu silește întreg neamul să pornească la luptă. Femeile n-au sânul drept. În copilărie, când sunt încă foarte mici, mamele lor înroșesc un instrument de aramă făcut pentru scopul acesta, îl pun la sânul lor drept și îl ard, astfel acesta își pierde puterea de a crește, transmițând umărului și brațului drept toată tăria și vloga“, scria istoricul elen Hipocrate despre obiceiul barbar care a dus și la nașterea legendei Amazoanelor.

Un obiect antic, folosit, probabil, pentru confecționarea nu doar de bijuterii, ci și de instrumente sacerdotale, a fost identificat în chiar inima spațiului dacic. Veche de două milenii, matrița din bronz descoperită la Sarmizegetusa Regia în vara anului 2013 continuă să stârnească numeroase controverse. Piesa antică de metal, cu o greutate de peste opt kilograme, a fost cercetată timp de mai mulți ani, însă unele dintre enigmele ei nu au fost deslușite. Scenele de luptă între animale, reale și fabuloase, au dat naștere mai multor interpretări. Dintre ființele fabuloase ilustrate se remarcă grifonii, reprezentați în 14 ipostaze geto-dacice, unele, cum sunt medalioanele cu grifoni-lupi sau „lupi înaripați“, inedite în universul cultural și imaginar. „Animalul fabulos reprezentat în aceste compoziții circulare este unul extrem de rar întâlnit în iconografie: o siluetă de lup dotat cu aripi și cu o coadă de leu. Identificarea cu un *lup înaripat* se referă la o imagine asemănătoare aflată pe o placă ornamentală ilustrând stilul policrom, descoperită tot în spațiul nord – pontic. Foarte probabil că este vorba de o insolită morfologie hibridă, specifică imaginarului stepelor. Poziția contorsionată este una specifică, în primul rând, artei stepelor. Corpul animalului, redat din profil, formează un S, capul său fiind întors înapoi. Aripile recurvate sunt subdimensionate, însă suficient de vizibile pentru a sublinia apartenența patrupezelor la universul fabulos“, este explicația unor reprezentări a grifonilor-lupi, dată de

autorii volumului *Matrița de bronz de la Sarmizegetusa Regia*, coordonat de Gelu A. Florea.

Potrivit cercetătorilor, grifonul este o creatură fabuloasă, născută în imaginarul oriental încă din mileniul al IV-lea înainte de Hristos, el reprezentând un motiv frecvent în artele decorative antice. Pe matriță se află trei tipuri de grifoni: grifonul-vultur, grifonul-leu și grifonul-lup. Dacă primele două tipuri se găsesc pe un spațiu larg, grifonul-lup este specific spațiului nord-pontic. „Tema luptei dintre grifoni și alte animale are o lungă istorie iconografică, cu rădăcini mitologice profunde. Aceste creaturi fabuloase, asociate cu aurul pe care-l păzesc cu ferocitate, au fost imaginate ca niște prădători. În arta nord-pontică, numită și greco-scitică, abundă asemenea reprezentări în care viețuitoare ierbivore sunt atacate și sfâșiate de grifoni.“

Alături de grifoni, bestiarul real reprezentat pe piesă este bogat și divers, cu multe elemente nespecifice zonei. Sunt înfățișați lei, tigri, leopardzi, rinoceri, hipopotami, urși, mistreți, lupi, tauri, zimbri, câini, cerbi, cai, țapi, antilope, iepuri. Tema scenelor reprezentate pe matriță, lupta dintre animale, este foarte veche și răspândită pe spații culturale vaste. Ea este redată cu o grijă deosebită. „Fără a putea identifica un epicentru original din care să fie răspândită în etape succesiv este notabilă perenitatea și frecvența cu care apare în arta stepelor, în general în spațiul artelor decorative orientale.“ Aparițiile rinocerului și hipopotamului sunt surprinzătoare, deoarece imaginile acestora au fost rare în Antichitate, susțin specialiștii care au cercetat artefactul. „Pe matrița de la Sarmizegetusa Regia sunt ilustrate motive specifice pentru două arii cultural-artistice aflate în relații una cu cealaltă, dar cu identități artistice recognoscibile. Pe de-o parte, este vorba de lumea romană cu toate nuanțele ei cultural artistice și tradițiile regionale, contopite într-un stil internațional răspândit pe spații largi și, de cealaltă parte, lumea nord-pontică în care au fuzionat, încă din epoca greco-scitică stilul animalier atât de drag războinicilor nomazi și limbajul artistic mediteraneean“, informează autorii volumului *Matrița de bronz de la Sarmizegetusa Regia*.

Pe prima față a matriței sunt vizibile 25 de reprezentări zoomorfe, cele mai multe dintre ele fiind măști de leu. Animalele sunt redată cu acuratețe. Pe a doua față a matriței sunt reprezentate nouă animale: în centru se află masca de leu, iar în jurul său sunt distribuite patru perechi de animale aflate în luptă: leu – urs, țap – grifon, leopard – taur, tigrul – mistreț. Cele șase fețe laterale ale matriței prezintă scene de lupte între animale. Astfel, prima față laterală înfățișează, în prima secvență superioară, un levrier în timp ce se năpustește asupra unui ogar. În cea de-a

doua secvență sunt înfățișați un tigru și un leu care devorează un cal, iar ultima secvență este ilustrat un leu luptându-se cu un urs. Panoul central reprezintă o luptă dintre doi grifoni-vulturi și un ierbivor. Pe fața a doua laterală apar, în partea superioară, un leu în salt, un taur și un elefant și un tigru și un mistreț, iar pe panoul central un hipopotam atacat de doi grifoni-leu. Fața a treia laterală înfățișează, în partea superioară, un lup aflat în asalt, un rinocer atacat de un zimbru și un leopard. Panoul central reprezintă un elefant african care ucide prin strangulare cu trompa un taur. Fața a patra laterală prezintă în registrul superior un taur în galop, apoi doi lei care atacă un urs și o antilopă. Panoul central reprezintă un cal care este atacat de un leu și de un tigru. Fața a cincea laterală arată în registrul superior o felină în alergare, apoi doi grifoni-vultur care sfâșie un cerb și un leu, iar pe panoul central este ilustrat un rinocer atacat din spate de un leopard și șarjat frontal de un zimbru. În cea de-a șasea față laterală sunt reprezentați doi lei ucigând un taur.

Matrița meșterului orfevrier, veche de două milenii, potrivit arheologilor, a fost descoperită întâmplător în situl fostei capitale dacice Sarmizegetusa Regia. În timpul unei furtuni din noaptea de Sânziene, în iunie 2013, vântul a rupt un fag vechi de peste două secole, iar în cădere trunchiul a antrenat un alt copac pe care l-a smuls din rădăcini. În groapa creată de sub rădăcina fagului doborât a fost descoperită piesa unică din bronz. „Ridicând-o tremurând, sub privirile uluite ale copiilor ce mă însoțeau, am simțit că a venit vremea să înțeleg că nu am trăit degeaba pe pământ, că pe lângă un copil făcut, pe lângă o carte citită și pe lângă un pom sădit am mai făcut și altceva. Ceva pentru care, acum, Dumnezeu mă răsplătea. Un dar de la Dumnezeu, pentru cei 20 de ani bătuți pe muchie în care Sarmizegetusa mi-a ocupat întreg sufletul, mi-a mâncat sănătatea, mi-a fermecat mintea, mi-a dat tot ce poate primi un om mai de preț, într-o viață întreagă“, relatează Vladimir Brilinsky, administratorul sitului UNESCO și omul care a participat la descoperirea din Sarmizegetusa Regia.

Un disc din lut, care înfățișează chipul unui personaj misterios, fără gură și urechi, reprezintă o altă controversată descoperire de la Sarmizegetusa Regia. Arheologii susțin că „icoana“ ar fi fost folosită la ritualuri inițiatice sau de magie neagră. Discul de lut cu figură umană, descoperit într-o cisternă construită de daci în Sarmizegetusa Regia, care datează dinaintea războaielor daco-romane a stârnit numeroase controverse. Potrivit unor cercetători, piesa ar fi fost folosită în ritualuri de magie neagră.

Chipul de lut – o „icoană distorsionată“ – a fost scos la iveală din pământ în 1990, cu ocazia cercetării unei cisterne dacice din Sarmizegetusa Regia. Are o

lungime de aproximativ 19 centimetri, o lățime de 13 centimetri, și o grosime între doi și trei centimetri. Arheologii au fost impresionați de faptul că figura umană era lipsită de gură și urechi și a păstrat urmele unor împunsături. „Piesa, de formă ovală, are o față netedă, iar cealaltă, cu puține detalii de altfel, sugerează destul de bine o figură umană. Fruntea este ușor bombată și îngustă, iar obrajii au conturul întreg. Nasul, masiv, a fost obținut printr-o protuberanță așchiată din Antichitate și care, privită frontal, are o formă trapezoidală. În schimb, niciun mesaj nu sugerează existența unei posibile guri. Zona ce succede nasului este netedă. Există, într-adevăr, câteva așchii lipsă chiar sub nas, în jumătatea stângă a feței, dar în această zonă nu ar fi fost normal să fie amplasată gura, iar dacă s-ar presupune acest lucru ar trebui să lipsească un fragment din ea. Totodată, nu există niciun semn care să sugereze intenția de redare a urechilor“, afirma arheologul Gabriela Gheorghiu, în studiul *Discul cu figură umană de la Sarmizegetusa Regia*.

Piesa a fost confecționată în zonă, din lut ars, și are valoare artistică. În cazul de față, potrivit specialistei, meșterul care a confecționat artefactul a respectat canoanele iconografice cerute de practicile magice sau religioase în care a fost utilizată piesa. Arheologul Gabriela Gheorghiu susținea că analogia perfectă pentru această piesă nu s-a descoperit până acum în Dacia preromană. De asemenea, preciza autoarea studiului, discul cu figură umană se numără printre puținele obiecte din zona așezărilor antice din Munții Orăștiei pe care a fost redată figura umană.

Contextul în care piesa dacică a fost descoperită nu prezenta indicii pentru semnificația și posibilele ei utilizări, însă arheologul Gabriela Gheorghiu excludea ca discul cu figură umană să reprezinte o zeităte dacică adorată în Sarmizegetusa Regia, chipul fiind sumar, grosolan redat și incomplet. Una dintre ipoteze este că figura era folosită în magie.

„Cu toate că piesa de care ne ocupăm a fost găsită pe presupusul Munte Sfânt al dacilor, Kogaionon, în imediata apropiere a zonei sacre de acolo, unde se află cele mai multe sanctuare, este posibil ca ea să fi fost folosită în practicile magiei negre. Este știut că în aceste ritualuri se folosesc obiecte – este adevărat, în special figurine antropomorfe – care au orificii, cavități sau împunsături în părți anatomice lipsă, tocmai pentru că se credea că efectul se va propaga și asupra persoanelor avute în vedere. Cum piesei noastre îi lipsește atât gura, cât și urechile, nu putem exclude această posibilitate de utilizare“, informa arheologul.

O altă ipoteză lansată este cea a utilizării piesei la practici de inițiere, menționate de autori antici. „Gura este simbolul puterii creatoare și îndeosebi al însuflețirii, dar și a unui grad ridicat de conștiință, precum și a capacității de organizare

prin intermediul rațiunii. Deși gura este organul vorbirii, elocința superioară, inteligența, chiar și inspirația poetică pot fi redade prin imaginea unui cap lipsit de gură. Lipsa gurii este pusă de cele mai multe ori în legătură cu elocința, poezia sau exprimarea gândirii. Propunem ca o altă posibilitate de interpretare pentru «discul» de la Sarmizegetusa Regia ideea că ar reprezenta pe cel inițiat, în general, nu un anume personaj, cel care percepe învățăturile, le discerne, este purtătorul unui limbaj, altul decât cel obișnuit, dar căruia i se interzicea să divulge ceea ce știa“, afirma arheologul Gabriela Gheorghiu în studiul său.

Ceremoniile de inițiere a vrăjitorului cuprindeau adesea, la populațiile vechi, inclusiv la cele de pe actualul teritoriu românesc, momente ce simbolizau moartea și învierea acestuia, ca urmare a intrării spiritelor în corp. Mai târziu, formula de inițiere magică primitivă a fost modificată de sacerdoți; care își atribuiau rolul de intermediari între credincioși și zei; sacerdoți care se vor înconjura de numeroase mistere pentru a apăra puterile castei. Ei, fie că erau sau nu preoți, au ajuns să posede cunoștințele științifice ale omenirii, dețineau calculele calendarelor, prevedeau timpul și eclipsele.

Vrăjitoria apare încă din paleolitic. În desenele rupestre din peștera Trois-Freres (Franța) sau de pe stâncile din Tassili (Sahara) apar imaginile unor vrăjitori străvechi în exercițiul activității lor, total asemănători cu cei din zilele noastre la populațiile subdezvoltate. Imaginile din peșteră arată un vrăjitor deghizat într-un animal ciudat, semănând cu un iepure având coarne de cerb. Îmbrăcămintea lor dă impresia unor apariții îngrozitoare: om-bizon, om-cal sau om fără nas, gură și urechi, de exemplu, așa-numitul Marele zeu marțian de la Jabbaren (Africa). Recuzita vrăjitorului paleolitic este bogată și variată. Dispune de unelte și culori preparate de el pentru tatuajele rituale. Confeționează figurine și păpuși, în general animale, pe care le înzestreză cu puteri magice, în cadrul unui ceremonial. Acest obicei încă se păstrează azi în Sicilia, Asia sau America de Sud și la multe triburi polineziene sau africane. Recuzita mai cuprindea baghete magice, unele adevărate opere de artă. Astfel de obiecte au fost găsite în grota Isturitz (Basses-Pyrenees). Vrăjitorii mai folosesc și capcane pentru spiritele rele numite *tectiforme*, un fel de colivii. În vrăjitorie, ei mai folosesc anumite semne magice – triunghiuri, dreptunghiuri, ovaluri, serii de puncte etc. Acestea erau desenate în paleolitic pe pereții peșterilor, cum sunt, în România, Peștera Cuciulat (cu forme grafice vechi de 12.000 de ani), din Sălaj, Peștera Gaura Chindiei II și Peștera Coliboia. Practicile vrăjitoarești au fost întotdeauna însoțite de dansuri și cântece, alături de declamații ritmate.

Contrar unei idei larg răspândite, Biserica medievală nu a fost întotdeauna ostilă magiei. Însă numai clericii instruiți puteau practica magia ritualică, doar ei puteau să citească cărțile de magie, redactate în latină, prin care se puteau invoca demonii. Cât despre vrăjitorii satelor, aceștia se găseau peste tot și erau utili comunității pentru că știau să vindece diverse boli și pentru că știau cum să pună blesteme asupra cuiva. Poate că unii au avut de suferit din cauza condamnării publice, dar nu putem vorbi de o persecuție sistematică înainte de ultima perioadă a Evului Mediu.

*(<https://adevarul.ro>, <https://ro.wikipedia.org>,
www.encyclopedia-dacica.ro, www.antena3.ro)*